

O'ZBEKISTONDA ISLOM SUG'URTASI HOLATI TAHLILI

Murodova Dildora Abdusalimovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Abstrakt. Maqolada O'zbekistonda takoful – islom sug'urtasining joriy etilishi va rivojlanishi, islom moliyasining mohiyati va uning zamonaviy moliyaviy vositalariga ilmiy yondashuvlarni tadqiq etish, shuningdek, takofulning ishlash mexanizmi va tipologiyasining ilmiy asoslarini ochib berish; Takofulning sug'urta bozorida iqtisodiy kategoriya sifatidagi mazmuni va uning o'рни, sug'urta bozorida takofulning rivojlanishi va hozirgi holatiga baho berish haqidagi ilmiy-nazariy qarashlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: islom sug'urtasi, takoful, vakala, Moliya vazirligi, baxtsiz hodisalar, kasalliklar, tabiiy ofatlar.

АНАЛИЗ ПОЛОЖЕНИЯ ИСЛАМСКОГО СТРАХОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

Муродова Дилдора Абдусалимовна
Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В статье рассматривается внедрение и развитие такафул – исламского страхования в Узбекистане, сущность исламских финансов и научные подходы к его современным финансовым инструментам, а также раскрываются научные основы механизма работы и типология такафул; Освещены содержание такофула как экономической категории на страховом рынке и его место, развитие такофула на страховом рынке и оценка его современного состояния.

Ключевые слова: исламское страхование, такафул, вакала, Министерство финансов, несчастные случаи, болезни, стихийные бедствия.

ANALYSIS OF THE SITUATION OF ISLAMIC INSURANCE IN UZBEKISTAN

Murodova Dildora Abdusalimovna
Tashkent State University of Economics

Abstract. The article examines the introduction and development of takaful - Islamic insurance in Uzbekistan, the nature of Islamic finance and scientific approaches to its modern financial instruments, as well as revealing the scientific basis of the working mechanism and typology of takaful; The content of takoful as an economic category in the insurance market and its place, the development of takoful in the insurance market and the assessment of its current state are covered.

Key words: islamic insurance, takaful, wakala, Ministry of Finance, accidents, diseases, natural disasters.

Kirish.

Takoful sug'urtasi, islom sug'urtasi sifatida tanilgan, sug'urtaning muqobil shakli bo'lib, sug'urtalovchilar o'rtasida o'zaro hamkorlik va risklarni taqsimlash tamoyillari asosida ishlaydi. U ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda islom tamoyillariga mos kelishi va bu mamlakatlarga iqtisodiy foyda keltirishi mumkinligi tufayli mashhur bo'lib bormoqda. Ushbu adabiyotlar sharhi rivojlanayotgan mamlakatlarda Takoful sug'urtasining rolini yaxshilash va u taqdim etayotgan potentsial imtiyozlarni o'rganishga qaratilgan.

Takoful nomi bilan ham tanilgan islom sug'urtasi shariat qonunchiligi tamoyillariga mos keladigan sug'urta turi hisoblanadi. U baxtsiz hodisalar, kasalliklar yoki tabiiy ofatlar kabi kutilmagan hodisalardan himoya qilishni ta'minlash maqsadida sug'urta egalari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik va umumiy javobgarlik asosida ishlaydi. Islom sug'urtasi so'nggi yillarda ommalashib bormoqda, dunyoning ko'plab mamlakatlari ushbu sohani qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qoidalarni joriy qilmoqda. O'zbekiston so'nggi paytlarda islom sug'urtasini faollashtirish yo'lida qadam tashlagan ana shunday davlatlardan biridir.

O'zbekistonda islom sug'urtasining joriy etilishi anchadan beri davom etmoqda. Mamlakatda ko'p musulmonlar istiqomat qiladi va ko'pchilik bir muncha vaqtdan beri Takofulni joriy etishni talab qilib keladi. 2019-yilda O'zbekiston hukumati islom sug'urta kompaniyalarini tashkil etishga ruxsat beruvchi qonunni qabul qilib, bu sohani rivojlantirishga sodiq ekanidan dalolat beradi (Mankabady 1989). Bu harakatdan so'ng O'zbekiston Markaziy banki tarkibida sohani tartibga solish bo'yicha maxsus bo'lim tashkil etildi.

Adabiyot sharhi.

Takoful sug'urtasi ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishiga potentsial hissa qo'shuvchi sifatida tan olingan. Ahmad va Xaron (2013) tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, "Takoful" sug'urtasi rivojlanayotgan mamlakatlarda jamg'armalar darajasini oshirish potentsialiga ega, chunki u sug'urtalanuvchilar o'rtasida jamg'arma madaniyatini rag'batlantiradi (Maysami va Kvon 1999, Hamdamov 2020). Shuningdek, u an'anaviy investitsiya vositalaridan foydalana olmaydigan jismoniy shaxslar uchun muqobil investitsiya imkoniyatini taqdim etadi.

Askari, Iqbal, Mirakhor (2015) o'z tadqiqotlariga ko'ra takofulni 4 xil biznes model ishlatiladi. Shulardan biri mudorabaga asoslangan model hisoblanadi. Mudoraba modeli mudoraba shartnomasi asosidamalga oshiriladi. Bunda, takoful operatori (sug'urta kompaniyasi) mudorib sifatida ishtirok etadi. Uning yana bir nomi fond menejeri ham deyiladi. Takoful fondi (egalari) esa robbul-molya'ni sarmoyani ta'minlovchi sifatida ishtirok etadi. Takoful fondi, ishtirokchilar tomonidan tabarru shaklida to'langan mablag'lar hisobidan shakllangan bo'ladi.

Baydaulet (2019) fikriga ko'ra, Fond mablag'lariniinvestitsiya qilish natijasida olingan foyda takoful operatori va takoful fondi egalari o'rtasida olindan kelishilgan nisbatda taqsimlanadi. Agarda faoliyat natijasida biror zarar yoki kamomad kelib chiqsa, u robbul-mol sifatida takoful fondining zimmasida bo'ladi. Takoful operator mudorib sifatida qilgan ishi uchun oylik ish haqi olmaydi, u faqat foydadan oladigan ulushiga egalik qilishi mumkin.

Takoful sug'urtasi rivojlanayotgan mamlakatlarda qashshoqlikni kamaytirishda ham muhim rol o'ynashi aniqlangan. El-Havari (2007) Takoful sug'urtasi moliyaviy jihatdan zaif bo'lgan shaxslarga mikro sug'urta qilish orqali qashshoqlikni engillashtirishga yordam beradi (Muhammad 2007, Nagaoka 2007). Kam ta'minlangan shaxslar uchun maxsus ishlab chiqilgan Micro-Takoful sug'urtasi ularni kasallik, baxtsiz hodisalar yoki tabiiy ofatlar kabi kutilmagan hodisalardan himoya qilishi mumkin.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda "Takoful" sug'urtasining yana bir potentsial foydasi uning moliyaviy inklyuzivlikni oshirish salohiyatidir. Ko'pgina rivojlanayotgan mamlakatlarda rasmiy moliyaviy institutlar yetarli darajada xizmat ko'rsatmaydigan katta aholiga ega va "Takoful" sug'urtasi moliyaviy himoyaning muqobil vositalarini taqdim etishi mumkin. Mohamad va Ramly (2015) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra (Rashid 1993, Redzuan 2009), "Takoful" sug'urtasi hozirda rasmiy moliyaviy tizimlardan tashqarida bo'lganlarga moliyaviy xizmatlarni kengaytirishga yordam beradi, bu esa moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o'sishning oshishiga olib kelishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda huquqiy tahlil va solishtirish usullaridan foydalanilgan bolib O'zbekistonda takoful sug'urtasining qonuniy asoslari va bugungu holati tahlil qilingan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Takoful sug'urtasi rivojlanayotgan mamlakatlarda axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatli xatti-harakatlarni rivojlantirish salohiyatiga ega. "Takoful" sug'urtasi hamkorlik va o'zaro yordam tamoyillari asosida faoliyat yuritar ekan, sug'urtalanuvchilarni ijtimoiy mas'uliyat bilan harakat qilishga undaydi. Bu iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ijtimoiy mas'uliyat va axloqiy biznes madaniyatining rivojlanishiga olib kelishi mumkin.

O'zbekistonda takofulning vakala modelini ta'minlashni tavsiya qilamiz. Vakala atamasi arabchada harakat erkinligini bildiradi. Shunday qilib, tuzilishga ko'ra, agentlik munosabatlari ikki tomon o'rtasida ma'lum bir tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun kelishilgan. Ushbu asosga asoslanib, model operator tomonidan taqdim etilgan turli xil takoful mahsulotlarida ikkinchisining ishtirokini boshqarish uchun agent yoki vakil vazifasini bajaruvchi operatorlar o'rtasidagi agentlik shartnomasini tavsiflaydi. Agentlik xizmatlarini ko'rsatish evaziga operator shartnoma bo'yicha haq olishi mumkin. Mukofot ishtirokchi tomonidan to'langan takoful to'lovidan to'lanadi. Shu ma'noda yuqoridagi modelga muvofiq boshqaruv xarajatlari "Takoful" jamg'armasi hisobvarag'iga dastlabki to'lovlar sifatida olinishi mumkin.

Takoful sug'urtasi ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynash imkoniyatiga ega. U rasmiy moliya institutlari tomonidan yetarli darajada xizmat ko'rsatilmayotganlar uchun moliyaviy himoyaning muqobil shaklini taqdim etishi, axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatli xatti-harakatlarni rag'batlantirishi hamda qashshoqlikni kamaytirish va moliyaviy inklyuzivlikka hissa qo'shishi mumkin. Shunday qilib, rivojlanayotgan mamlakatlardagi siyosatchilar Takoful sug'urtasining potentsial afzalliklarini tan olishlari va uning o'sishini qo'llab-quvvatlash uchun tegishli me'yoriy-huquqiy bazalarni ishlab chiqishlari zarur.

O'zbekistonda islom sug'urtasini faollashtirishning asosiy omillaridan biri shariat qonunchiligi tamoyillariga amal qilishni xohlovchilar uchun ko'proq imkoniyatlar taqdim etish istagidir. Foiz asosida faoliyat yurituvchi an'anaviy sug'urta islom qonunlariga ko'ra joiz deb hisoblanmaydi. Oqibatda ko'plab o'zbekistonlik musulmonlar o'z diniy e'tiqodlarini buzishni istamagani uchun sug'urta polisini olishda ikkilanib qolishgan. Islom sug'urtasi jismoniy shaxslarga o'z e'tiqodlariga putur yetkazmasdan o'zlarini va mol-mulkklarini himoya qilish imkonini beruvchi hayotiy alternativni taklif etadi.

O'zbekistonda islom sug'urtasini faollashtirishga turtki bo'lgan yana bir omil - bu mamlakatga olib kelishi mumkin bo'lgan potentsial iqtisodiy foyda. Takoful sanoati dunyo bo'ylab jadal rivojlanmoqda, ko'plab mamlakatlar uni iqtisodiy o'sish va ish o'rinlari yaratish manbai sifatida ko'rmoqda. O'zbekiston kuchli islom sug'urta sektorini yo'lga qo'yish orqali xorijiy sarmoyani jalb qilishi va moliya sohasida yangi ish o'rinlari yaratishi mumkin.

O'zbekistonda islom sug'urtasini faollashtirish hali o'zining dastlabki bosqichida, biroq allaqachon ijobiy belgilar mavjud. 2020-yilda O'zbekiston Markaziy banki mamlakatdagi birinchi islom sug'urta kompaniyasi - "O'zbekinvest Hayot Takoful"ga litsenziya berdi. Kompaniya avtomobil sug'urtasi, mulkni sug'urtalash va shaxsiy baxtsiz hodisalardan sug'urtalash kabi bir qator mahsulotlarni taklif etadi (Redzuan 2009, Riaz 2009, Said 2004). Mazkur kompaniyaning tashkil etilishi O'zbekistonda islom sug'urta sektori rivojida muhim bosqich sifatida ko'rilmogda.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda islom sug'urtasining faollashtirilgani shariat qonunchiligi tamoyillariga amal qilishni xohlovchilar uchun ko'proq imkoniyatlar taqdim etish, diniy e'tiqodlarini buzmasdan o'zini va mol-mulkini himoya qilishini ta'minlash yo'lidagi muhim qadamdir.

O'zbekistonda takofulning vakala modelini ta'minlashni tavsiya qilamiz. Bundan tashqari, mamlakatga sezilarli iqtisodiy foyda keltirishi mumkin. Soha hali boshlang'ich bosqichida bo'lsa-da, O'zbekistonda birinchi islom sug'urta kompaniyasining tashkil etilishi ijobiy belgi bo'lib, kelgusi yillarda bu soha qanday rivojlantirishga ehtiyoj mavjudligidan dalolat beradi.

Adabiyotlar/Literatura/Reference:

Askari H., Iqbal Z., Mirakhor A. (2015) Introduction to Islamic Economics: Theory and Application. John Wiley & Sons Singapore Pte. Ltd. P.195.

Hamdamov Sh. (2020) O'zbekiston Respublikasida innovatsion rivojlanish va inklyuziv o'sishning xalqaro ko'rsatkichlarining tahlili / 19-Xalqaro iqtisod, moliya va biznes konferentsiya materiallari to'liq maqolalar. Pg. 282-288. Praga, Chexiya

Mankabady S. (1989) Sug'urta va Islom huquqi: Islom sug'urta kompaniyasi, Arab qonuni choraklik, № 4, bet. 199-205.

Maysami R. va V. Kvon. (1999) Islomiy takoful sug'urtasining tahlili - o'zaro sug'urta mexanizmi, Sug'urtani tartibga solish jurnali, № 18, 109-132-betlar.

Muhammad A. (2007) Sug'urta va takofulni (Islom sug'urtasini qiyosiy o'rganish), M. Kabir Hassan va MK Lyuisda (tahrirlar), Islomiy moliya, Edvard Elgar, AQSh, 422-435-betlar.

Nagaoka, S. (2007) Beyond the Teorical Dichotomy in Islamic Finance: Murfbahah shartnomalari va islom qarz qimmatli qog'ozlari bo'yicha analitik mulohazalar, Kyoto byulleteni of Islamic Area Studies, № 1, 72-91-betlar.

Rashid, S.K. (1993) Sug'urtani islomlashtirish - Malayziyada din - huquqiy tajriba, Din va huquq sharhi, № 2, 16-40-betlar.

Redzuan H.Z. Abdul Rahman va S. Aidid (2009) Oilaviy takoful iste'molining iqtisodiy omillari: Malayziyadan olingan dalillar, Biznes tadqiqotlari maqolalarining xalqaro sharhi, yil, № 5, 193-211-betlar.

Riaz, S. (2009) Avtomobil Islom sug'urtasi - Pokiston va BAAda yosh, ta'lim va daromadning ta'siri: qiyosiy tadqiqot, Biznes tadqiqotlari maqolalarining xalqaro sharhi, № 5, 457-467-betlar.

Said, A., (2004) Islom banki va moliyasi: pragmatik modelni izlashda, In Hooker, V & Saikal (Tahrirlar), Yangi ming yillikda islomiy istiqbollar. Singapur: ISEAS.

Байдаулет Е.А. (2019) Ислomий молия асослари. "Ўзбекистон" НМИУ, Тошкент. Б. 79.